

ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД УЧЕНИЦИ ОТ VIII КЛАС ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА МНЕНИЯ И НАГЛАСИ СПРЯМО ИЗУЧАВАНИТЕ СЮЖЕТИ В СТАРОБЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА И БИБЛЕЙСКИТЕ ТЕКСТОВЕ ПО УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Радослав Смаилов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Провежда се емпирично проучване сред ученици от VIII клас за установяване на мнения и нагласи спрямо изучаваните сюжети в старобългарската литература. В проведеното непредставително проучване сред 24 български ученици от VIII клас в ППМГ „Васил Левски“ – Смолян, се установява, че нагласите им са свързани с положително отношение към изучавания материал в раздел „Средновековие“, както и че старобългарските произведения спомагат за изграждането на ценностен светоглед, свързан с вярата като основополагаща и най-важна ценност в живота на човека. По този начин у учениците се инкорпират светогледни идеи и нравствено-морални постулати, които пренасят в съвременното общество за реализиране на ефективни и успешни социално-комуникативни практики.

Ключови думи: Средновековие; българска литература; ППМГ „Васил Левски“; нагласи; проучване

1. Въведение

Конструктивизмът е цялостна стратегия на развитие, която поставя училището и училищната институция в нови измерения и визия предвид динамичните социално-икономически и политически промени. В своята дефинитивна характеристика се разглежда като едновременно на „теория на ученето и епистемология“, своеобразна „философия на ученето“ (Damyanova 2005, p. 48), тъй като идеята, че ученият конструира собствените си знания въз основа на опита, спомага за откриването на нови перспективи пред самия него, за проектирането на нови значения в търсене на смисъла сам по себе си и за себе си.

Приложеният личностно ориентиран подход на конструктивистката идея предоставя възможността ученикът да се „мисли като творец, активно дейст-

ващ субект, който присвоява смисли чрез интимното преживяване в опита“ (Mavrova 2007, p. 94). Като основни аксиоми на конструктивистката парадигма се извеждат рефлексивният опит и самостоятелните умозакljučения; информацията като средство за изграждане на критическо мислене; задаването на множество въпроси за достигане до истината; решаването на проблеми чрез диалогичност; убедителните аргументи в защита на правото на мнение; социално значимото мислене, положено в контекста на културно-историческата ситуация. Учениците добавят (или изграждат) своите нови преживявания върху текущата си основа на разбиране, т.е. *„ученето е активна умствена работа, а не пасивно приемане на преподаденото“* (Woolfolk 1993).

Новата учебна програма извежда във фокуса си усвоени знания и умения в практико-приложната и теоретично-методологичната подготовка на учениците, като се очаква да обработят нови термини и понятия като Библия, житие, агиография, символ, акростих, полемично слово, апология. Това ще предостави на учениците всестраниен когнитивен и социокултурен хоризонт за интерпретиране на морално-нравствени и етични норми, защото *„обръщането към миналото е плод на желание за терапевтична корекция на сегашното чрез трансгресия на отминалия опит и трансформираното му пренасяне в настоящето“* (<https://liternet.bg/publish8/dkrystev/kanon.htm>).

В учебната програма като очаквани резултати по отношение развиване на знанията, уменията и компетентностите на учениците са заложили три области: социокултурни компетентности; литературни компетентности; комуникативни компетентности.

От този ракурс се извежда твърдението, че спрямо заложените в учебната програма тематични ядра в този етап на училищно образование ученикът:

- ще овладее уменията и компетенциите за различаване на светогледни идеи, характерни за съответната епоха и в частност – Средновековието;
- ще изгради умения за съпоставяне на ценности, норми, проблеми и конфликти в културноисторически план;
- ще проблематизира, извлича и обработва информация посредством критически похвати с цел реализиране на комуникативноречеви и социокултурни компетентности (<https://web.mon.bg/bg/1999>).

Провежда се емпирично проучване сред ученици от VIII клас, като във фокуса е конструктивизмът като образователна парадигма, отговаряща на познавателните нужди на обучаващия се.

2. Материали и методи

В периода март – май 2022 г. се проведе анкетно проучване сред 24 български ученици от VIII клас в ППМГ „Васил Левски“ – Смолян. Основната цел е да се установят мненията и нагласите спрямо изучаваните сюжети в старобългарската литература и библейските текстове по учебна програма. Въпросите

са общо 10 на брой, като 7 от тях са със структуриран отговор и 3 – с кратък свободен отговор.

Анкетното проучване се проведе на принципа на онлайн груповата извадка чрез платформата Google forms, където се извърши и статистическата обработка на данните. За диагностика на резултатите от проведеното емпирично изследване се използват количествени и качествени методи. За обработката на данните при използването на количествените методи се използват статистически данни, докато при качествените методи резултатите се представят предимно дескриптивно.

Използват се методът на структурираното интервю (анкета) и отделни методи за набиране на информация и обработка на данни.

Задачите, които си поставя анкетното проучване, са:

1. Да се изготви и разпространи въпросник сред ученици от VIII клас на гимназиална степен на образование.
2. Да се анализират и обобщят данните.
3. Да се направят изводи въз основа на събраните данни.

Проследяването на мнението и нагласите спрямо изучаваните сюжети в старобългарската литература и библейските текстове е важен етап от разбирането на желанията на учениците от VIII клас, които в задължителната си програма изучават произведения, свързани със старобългарската литература, култура и книжовност. По този начин се получава обратна връзка и се проследява тяхната мотивираност към изучаването на този раздел от задължителната учебна програма от литература.

3. Резултати

Фигура 1

В анкетното проучване участват 75% от девойките и 25% от младежите в VIII клас на ППМГ „Васил Левски“ в Смолян. На диаграмата (фигура 1) е онагледено процентното съотношение на взелите участие анкетирани респонденти по демографския признак пол.

Въпрос № 2: „*Проявявате ли интерес към изучаването на старобългарската литература?*“, е въпрос със структуриран отговор, от който учениците имат възможност да избират измежду три опции – *да*, *не* и *не мога да отговоря*. Високо процентно съотношение от 75% получава отговорът „Да“, което показва желанието и интереса на респондентите към изучаването на включените в програмата произведения от старобългарската литература. 20,8% са на мнение, че не могат да преценят, което показва колебаеща се позиция относно тяхната нагласа към задължителния раздел в учебната програма. Малко над 4% са учениците, които признават, че нямат интерес (фигура 2).

Фигура 2

Въпрос № 3: „*Кой от изучаваните сюжети в програмата по старобългарска литература най-много Ви впечатли?*“, е въпрос със структуриран отговор, от който учениците имат възможност да избират измежду четири отговора – библейските сюжети, „Пространното житие на Константин-Кирил“, „Азбучна молитва“ и „За буквите“. Тези произведения са включени в задължителната учебна програма по литература, утвърдена от МОН, в раздел „Средновековие“. 75% от анкетираните са на мнение, че библейските сюжети са предизвикали най-голям интерес и впечатление у тях. На последващото място се нарежда „Пространното житие на Константин-Кирил“ от Климент

Охридски. Интересно е, че творбата на Черноризец Храбър не влиза в предпочитаните (фигура 3).

Фигура 3

Въпрос № 4: „Моля да споделите с какво най-много Ви е впечатлил изборият от Вас сюжет на въпрос 3“, е въпрос с кратък свободен отговор, който е продължение на предходния и цели да се установят мненията на учениците спрямо предпочитания от тях текст. Прилагат се свободните отговори на учениците: „Личността на Кирил“; „Непреходността на проблемите“; „Впечатли ме, защото аз съм християнин и ми е важно да знам сюжетите от Библията“; „Най-много се впечатлих от Стария завет, защото ми беше интересно как са се освободили евреите“; „Разказаните истории, поставените проблеми са вечни“; „Темите са актуални и днес“; „Някои от темите са актуални и днес“; „Личността и уменията му“; „Акростихът“; „Впечатлих се от това, че се коментират морални ценности“; „Мен ми хареса Новия завет от Библията заради раждането на Исус Христос“; „Библейски-

те сюжети най-много ме впечатлиха, защото съдържат поуки и морални ценности“; „Най-много се впечатлих как евреите бягат от робство“; „Познанията му във всички области“; „Новия завет“; „Най-интересен ми беше Старият завет, тъй като в него се разказва за пътя на Евреите към Ханаан“. Обобщено казано, свободните отговори на учениците поставят акцент върху актуалността на темите в днешното съвременно общество, нравствено-моралните ценности, които се отличават в творбите на средновековната литература, освобождението на евреите от египетско робство. Изводът е направен въз основа на повторемостта на отговорите при някои от учениците.

Въпрос № 5: „Проявявате ли интерес в часовете по старобългарска литература?“, е въпрос със структуриран отговор. 66,7% от респондентите отговарят колебливо, като изразяват мнение, че понякога изпитват интерес, но невинаги. 33,3% отговарят положително, като считат, че напълно проявяват интерес, тъй като в тези часове се изучават специфични неща, допринасящи за изграждането на светогледа (фигура 4). Впечатление прави отхвърлянето на отговора „Не, не ми е интересно, дори ми е скучно“, като допустим от учениците.

Фигура 4

Въпрос № 6: „На какво Ви научи старобългарската литература?“, е въпрос с кратък свободен отговор, като голям процент от анкетираните поставят вярата като основополагаща и най-важна ценност в живота на човека. Останалите еднократни отговори, изведени в раздела „Друго“ на диаграмата, са: „Най-добрият начин да водиш спор е да използваш чуждите аргументи като свои“; „За новопостъпилата религия и значението на словото“; „Какви са били представите на хората за щастлив живот“; „Правото на избор и истината трябва да се отстояват“; „На българска култура“. В следващата диаграма са онагледени резултатите от този въпрос (фигура 5).

Фигура 5

Въпрос № 7: „С какво ще запомните личността на Константин-Кирил Философ“, е въпрос с кратък свободен отговор. От общо 12 ученици, отговорили на този въпрос, по-голямата част са отговорили „С написването на славянската азбука“, а друга – „С основаването на Магнаурската школа“. Един отговор е изведен като „Първоучителят на славяните“. Отговорите показват същината на делото на просветителя и неговия съвременен прочит от учениците (фигура 6).

Въпрос № 8: „Промени ли се личното Ви светоусещане, след като се запознахте със сюжетите в старобългарската литература?“, е въпрос със структуриран отговор, от който учениците имат възможност да избират из-

Фигура 6

между три отговора. 54,2% се колебаят и не могат да отговорят; 29,2% категорично и утвърдително заявяват своето положително мнение, а 16,7% считат, че не се е променило личното им светоусещане, след като са изучили сюжетите в старобългарската литература (фигура 7).

Фигура 7

Въпрос № 9: „На мнение ли сте, че раздел „Средновековие“ и по-конкретно – изучаването на старобългарската литература, трябва да присъства

Фигура 8

във Вашите учебни програми?“, е въпрос със структуриран отговор, на който почти всички от запитаните ученици отговарят утвърдително (91,7%), което показва положителната им нагласа спрямо изучаваните творби от този раздел. Този въпрос изцяло формира мнението на осмокласниците, че старобългарската литература е необходима и трябва да присъства в задължителната учебна програма на гимназистите (фигура 8).

Фигура 9

Въпрос № 10: „Искате ли да имате повече часове по задължителна програма за старобългарска литература?“, половината от запитаните се колебаят и не могат да отговорят (50%), а 41,7% отговарят, че нямат желания да имат допълнителни часове по старобългарска литература.

4. Дискусия

Правят се следните изводи и обобщения от проведеното анкетно проучване сред ученици от VIII клас на ППМГ „Васил Левски“ – Смолян.

1) 75% от анкетираните респонденти са на мнение, че проявяват интерес към изучаването на старобългарската литература, което показва висок процентен дял спрямо нагласите и предпочитанията им в положителен смислов аспект. По този начин се разкрива и тяхната мотивация за научаване и надграждане на знания в този раздел на учебната програма.

2) Библейските сюжети (75%) са сред най-предпочитаните и впечатляващи осмекласниците спрямо останалите произведения, изучавани в раздел „Средновековие“, като при свободните отговори, дадени от тях, се акцентира върху това, че темите са актуални и в съвременното общество, както и поставят значими нравствено-морални ценности, отличаващи творбите на средновековната литература.

3) 66,7% от респондентите са на мнение, че понякога, но не винаги изпитват интерес в часовете по старобългарска литература, докато 33,3% са на категоричното утвърдително мнение, че тези урочни часове допринасят за изграждането на светогледа им.

4) При свободния отговор на въпроса на какво старобългарската литература най-много е научила, 70,83% от анкетираните ученици отговарят самостоятелно, че вярата е основополагаща и най-важна ценност в живота на човека.

5) При свободния отговор на въпроса с какво респондентите ще запомнят личността на Константин-Кирил Философ, 75% от тях изразяват мнението, че с написването на славянската азбука, което извежда стереотипна представа за първоучителя на славянската писменост и култура.

6) Половината от запитаните (54,2%) се колебаят и избират варианта на отговор, че не могат да отговорят относно това, дали личното им светоусещане се е променило, след като са изучили сюжетите в старобългарската литература.

7) Почти всички от анкетираните респонденти (91,7%) са на мнение, че раздел „Средновековие“ и по-конкретно – изучаването на старобългарската литература, трябва да присъства в учебната програма по литература, което недвусмислено показва положителната и категорична нагласа на гимназистите спрямо изучаваните произведения в този раздел.

8) Половината от анкетираните (50%) са на мнение, че се затрудняват в отговора си и не могат да отговорят дали искат да имат повече часове за до-

пълнителна подготовка по старобългарска литература, а 41,7% от тях са на категоричното мнение, че не биха желали.

5. Заключение

С проведеното анкетно проучване се установява, че непредставителната извадка от български ученици проявяват интерес към изучаването на старобългарска литература, но се затрудняват да посочат дали са им необходими допълнителни занятия. Извеждат като основна доминанта, че старобългарската литература ги е научила, че вярата е основополагаща и най-важна ценност в живота на човека. Заявяват своето категорично мнение, че раздел „Средновековие“ трябва да присъства в учебната програма по литература, което показва тяхната положителна нагласа към тази част от задължителната за подготовка литература.

БЕЛЕЖКИ

1. Благодаря на старши учител Милена Рашкова за помощта и съдействието относно реализирането на анкетното проучване.

ЛИТЕРАТУРА

ДАМЯНОВА, А., 2005. Конструктивизмът – новата образователна парадигма? *Български език и литература*, 5.

КРЪСТЕВ, Д. Канон и/или агон. Литературноисторическите (ре) конструкции. [Онлайн]. *Литернет*. Достъпно от: <https://liternet.bg/publish8/dkrystev/kanon.htm>. [Посетено на 05.02.2023]

МАВРОВА, А., 2007. За понятията обучение и межкултурна компетентност – начини на употреба. *Българская русистика*, № 3 – 4.

МОН. Учебна програма по български език и литература за VIII клас. Компонент български език (общообразователна подготовка). [Онлайн]. Достъпно от: <https://web.mon.bg/bg/1999>. [Посетено на 05.02.2023]

REFERENCES

DAMYANOVA, A., 2005. Konstruktivizmat – novata obrazovatelna paradigma? *Balgarski ezik i literatura*, 5.

KRASTEV, D. Kanon i/ili agon. Literaturnoistoricheskite (re)konstruktsii. *Liternet*. [Onlayn]. Dostapno ot: <https://liternet.bg/publish8/dkrystev/kanon.htm>. [Poseteno na 05.02.2023]

MAVROVA, A., 2007. Za ponyatiyata obuchenie i mezhdukulturna kompetentnost – nachini na upotreba. *Bolgarskaya rusistika*, № 3 – 4.

MON. *Uчебna programa po balgarski ezik i literatura za VIII klas. Komponent balgarski ezik (obshtoobrazovatelna podgotovka)*. [Onlayn].
Dostapno ot: <https://web.mon.bg/bg/1999>. [Poseteno na 05.02.2023]
WOOLFOLK, A., 1993. *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.

EMPIRICAL RESEARCH AMONG 8TH GRADE STUDENTS TO DETERMINE THEIR OPINION AND ATTITUDE TOWARDS THE STUDIED PLOTS IN OLD BULGARIAN LITERATURE AND BIBLICAL TEXTS IN THE CURRICULUM

Abstract. An empirical study is being conducted among 8th grade students to establish opinions and attitudes towards the studied plots in Old Bulgarian literature. In the non-representative survey conducted among 24 Bulgarian students of the 8th grade in the “Vasil Levski” PPMG, the city of Smolyan, it was established that their attitudes are related to a positive attitude towards the material studied in the “Middle Ages” section, and that the old Bulgarian works help to build of a valuable worldview related to faith as a fundamental and most important value in human life. In this way, worldview ideas and ethical and moral postulates are incorporated in the students, which they transfer to modern society for the realization of effective and successful social-communicative practices.

Keywords: Middle Ages; Bulgarian literature; PPMG “Vasil Levski”; attitudes; research

✉ **Radoslav Smailov, PhD Student**

ORCID iD: 0009-0002-0823-7179

Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

24, Tsar Asen St.

Plovdiv

E-mail: radoslav_smailov@abv.bg